

Sinemada Kahramanın Travması: "Acıların Kadını"na Psikanalitik Bir Bakış (Bergen Filmi Örneği)¹

Trauma of the Hero in Cinema: A Psychoanalytic Perspective on "The Woman of Sorrows" (The Case of the Bergen Movie)

Ferdi Candan²

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Gönderim Tarihi: 20.04.2022 | Kabul Tarihi: 26.06.2022

Özet

Bu araştırma, Türkiye'de "Acıların Kadını" olarak tanımlanan arabesk şarkıcısı Bergen'in "Bergen" filmi üzerinden anlatılan travmatik yaşam olaylarını, travma teması kapsamında psikanalitik bir bakış açısıyla ele almayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda "Bergen" filmine psikanalitik bir bakış açısıyla yaklaşılarak ana karakterlerin inşasında yararlandığı anlaşılan "travma" kavramı çalışmada kullanılan tematik film analizi yönteminin teması olarak belirlenmiştir. Araştırmada film eleştirisi kapsamında "Bergen" filmi, psikanalitik eleştiri yaklaşımıyla okunmuş ve araştırmanın temasını oluşturan travma olgusu tematik film analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada, "Bergen" filminin ana karakterlerinde bir takım psikopatolojilerin var olduğu, bu psikopatolojilerin travmatik yaşam olaylarından kaynaklandığı ve bu durumun izleyicilerin filme olan ilgisini arttırdığı varsayılmıştır. Bu bağlamda bu araştırma, "Bergen filminin ana kahramanının travmalarına ilişkin temsillerdeki örtük anlamlar, psikanalitik olarak ne anlam ifade etmektedir?" sorusuna ve ek olarak "İzleyicilerin kişisel yaşamları perspektifinde "Bergen" filmi, onların hangi ihtiyaçlarına yönelik özellikler taşıyor?" sorusuna yanıt aramaktadır. Sonuç olarak toplumsal ve bireysel sorunların sağaltımı bağlamında "Bergen" filminin travma sineması ile işbirliği yaptığı ve bu işbirliğinin başarılı olduğu söylenebilir. Ana kahramanının travmalarına ilişkin temsillerdeki örtük anlamların çözümlenmesinin okuyucuya zengin bir bakış açısı sunduğu görülmüştür. Ayrıca Bergen'in travmalarının kadınlara yönelik şiddet sorunu ile ilişkili olmasından dolayı bu konuda filmin farkındalık oluşturduğu söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: *Sinema, Psikanaliz, Psikanalitik Film Eleştirisi, Travma, Bergen*

Abstract

This research aims to deal with the traumatic life events narrated through the film "Bergen" by the arabesque singer Bergen in Turkey, from a psychoanalytic perspective within the scope of the trauma theme. For this purpose, the concept of "trauma", which is understood to be used in the construction of the main characters by approaching the film "Bergen" from a psychoanalytic point of view, has been determined as the theme of the thematic film analysis method used in the study. Within the scope of film criticism in the research, the film "Bergen" was read with a psychoanalytic criticism approach and the trauma phenomenon, which is the theme of the research, was analyzed using thematic film analysis method. This research aims to answer the question of "What do the implicit meanings of the representations of the traumas of the main protagonist of the film Bergen mean psychoanalytically?" and in addition, "What needs does the film "Bergen" meet in the perspective of the personal lives of the audience?" seeks an answer to the question. As a result, it can be said that in the context of the treatment of social and individual problems, the film "Bergen" cooperated with trauma cinema and this cooperation was successful. It has been seen that the analysis of the implicit meanings in the representations of the main protagonist's traumas offers a rich perspective to the reader. In addition, it can be said that the film raises awareness about the problem of violence against women.

Keywords: *Cinema, Psychoanalysis, Psychoanalytic Film Criticism, Trauma, Bergen*

¹Bu çalışma, 9-11 Mayıs 2022 tarihleri arasında Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi ve Film Araştırmaları Derneği tarafından düzenlenen 1. Uluslararası Film Araştırmaları Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri ABD Doktora Öğrencisi, ferdi.candan@ogr.sakarya.edu.tr, Orcid: 0000-0001-6912-450

Giriş

Sinemada, psikoloji, anormal psikoloji ve psikopatolojinin olağan dışı temsilleri, ilgi çekici anlatılar inşa etmede önemli bir potansiyele sahiptir. Sinemasal anlatının inşasında psikolojiye içkin bu kavramlar, vakalar kullanılabilir. Sinema, yarattığı kahramanların psikolojilerini, kişilik özelliklerini ve psikopatolojilerini bir takım yaşam örüntülerine dayandırmakta ve bu anlam yaratma sürecinde kahramanların otobiyografik belleği üzerinden sunulan travmatik temsilleri kullanmaktadır. Son yıllarda Türk sinemasında arabesk müziğin popüler olduğu dönemlerde şöhret olan arabesk şarkıcılarının yaşamlarını konu edinen filmler, izleyicilerin yoğun ilgisini çekmektedir. Bu filmler, odaklandığı ana kahramanların yaşamlarındaki acı verici olayları, sinemanın anlatım diliyle sunarak arabesk şarkıcılarının psikolojik yönlerini izleyicilerin ilgisine sunmaktadır. Bu araştırma, Türkiye’de “Acıların Kadını” olarak tanımlanan arabesk şarkıcısı Bergen’in “Bergen” filmi üzerinden anlatılan travmatik yaşam olaylarını, travma teması kapsamında psikanalitik bir bakış açısıyla ele almayı amaçlamaktadır.

Sinema filmlerinde izleyici, filmin yönetmeni, karakterleri, senaristi ile psikolojik boyutta bir bağ kurar. Bu bağ, izleyicinin tecrübesi, entelektüel birikimi, yaşam öyküsü, kimliği, alışkanlıkları, yetiştirilme biçimi, içinde yaşadığı kültür ve sistem gibi birçok faktörle ilişkilidir. Filmler, izleyici için bazen bir gözlem, bazen bir öğrenme, bazen bir hesaplaşma, bazen ise izleyicinin kendi kendisiyle bir iç iletişim kurma özelliği taşıyabilir (Öztürk, 2009, s. 76). Bunlar izleyicinin kişisel yaşamı perspektifinde ihtiyaçlarına yönelik bir özellik taşıyabilmektedir. 2020 yılının başlarından itibaren bütün dünyayı ve Türkiye’yi etkileyen Covid-19 pandemisinden kaynaklanan kısıtlamaların kaldırıldığı bir dönemde 4 Mart 2022 tarihinde vizyona giren “Bergen” filmi, gişede 28 hafta sonunda 5.484.798³ izleyici sayısına ulaşarak ciddi bir başarı elde etmiştir. 1980’li yıllarda popüler olan arabesk kadın şarkıcı Bergen’in acılı yaşam olaylarının sinema aygıtı aracılığıyla günümüze taşınması ve aynı popülerliğin günümüzde de hızlıca yeniden canlanması akademik olarak incelenmesi gereken bir olgudur. Popüler bir kültür ürünü olarak “Bergen” filminin ilgi görmesi, filmin travma teorisi ile kurduğu ilişkinin incelenmesini gerektirmektedir. Bundan dolayı araştırmanın sonuç bölümünde bu kapsamda değerlendirmeler yer almaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada, “Bergen” filminin travma teması çerçevesinde yapılacak psikanalitik okumalarından hareket edilerek “İzleyicilerin kişisel yaşamları perspektifinde “Bergen” filmi, onların hangi ihtiyaçlarına yönelik özellikler taşıyor?” sorusunun da cevaplanması amaçlanmaktadır.

İzleyici, günlük hayatındaki olayları anlamaya, açıklamaya ve başkalarıyla paylaşmaya çalışırken etkilendiği filmleri sıklıkla bir referans noktası olarak kullanır. Bu sayede filmlerin etkileri izleyiciler aracılığıyla başkalarına da yayılır. Böylece etkili filmlerin toplumda yeni normlar, inançlar ve davranış kalıpları oluşturması mümkündür. Filmlerde işlenen konular, psikolojik ve sosyal etkileri nedeniyle önemlidir (Gencöz, 2006, s. 82). “Günümüzde hiçbir şeyin tesadüfe bırakılmadığı endüstriyel sinema sektöründe her şeyin en ince ayrıntısına kadar hesaplanarak kullanıldığı ve amaca hizmet etmesi gerektiği görülmektedir”(Yücel ve Uğur, 2018, s. 258). “Bergen” filmi, son dönemlerde toplumsal huzuru olumsuz bir biçimde etkileyen kadınlara yönelik şiddet olayları ile ilişkili bir konuyu ele almaktadır. Filmin sonunda kadına yönelik şiddet olayları ile ilgili istatistiklerin yer aldığı sosyal bir mesaja da yer verilmektedir. Bu kapsamda filmin kadına yönelik şiddete farkındalık dâhilinde sosyal etkiyi artırma amacının da olduğu görülmektedir. Araştırmanın analiz bölümünde, elde edilen bulgular yorumlanırken “Bergen” filminin bu işlevine de travma teması bağlamında değinilmektedir.

Spesifik olarak, psikiyatri ve film, olağandışı durumlarda uzmanlaşmıştır. Filmler, ilgi çekmek ve olay örgüsünü oluşturmak için tuhaf veya sıra dışı karakterlere veya davranışlara güvenir. Psikiyatri, bu tür anormallikleri açıklamak veya mazur göstermek için uygun bir araç sağlamıştır (Beachum, 2010, s. 16). Bazı sinema filmlerinde karakterlerin temsilleri, psikiyatrik hastalıklarla ilişkilendirilerek sunulmaktadır. Bu psikiyatrik rahatsızlıklar çoğunlukla karakterlerin yaşamış olduğu travma veya travmalardan kaynaklanmaktadır. “Bergen” filminin ana karakterinde de bir takım psikopatolojilerin var olması ve bu psikopatolojilerin travmatik yaşam olaylarından kaynaklanıyor olması, izleyicilerin filme olan ilgisini artırmaktadır. Bu yüzden bu araştırmanın probleminin ana odağında travma kavramı ve bu kavramla ilişkili olaylar yer almaktadır.

Kalayjian ve Abdolian’a göre (2010) psikiyatri odaklı filmler, anlamayı kolaylaştırmaya yardımcı olabilir; hayatta kalanların acılarında yalnız olmadıklarını ve duygu ve düşüncelerinin anormal bir olaya verilen

³ <https://boxofficeturkiye.com/film/bergen--2015133> ,Erişim Tarihi: 28.09.2022

normal tepkiler olduğunu anlamalarına yardımcı olabilirler. Bu tür filmler ayrıca umut aşılama için kullanılabilir, affetmenin önemini gösterebilir; ve sağlıklı başa çıkma yöntemlerini kullanan rol modelleri de dahil olmak üzere nasıl iyileştirileceği hakkında bilgi sağlayabilir. Hem psikiyatri hem de film, insan davranışlarına ve motivasyonlarına ilgi gösterir (Kalayjian ve Abdolian, 2010). Film yapımcıları izleyicileri eğlendirmek için ilginç karakterlere ve benzersiz hikâyelere güvenirken, psikiyatristler ve psikologlar zihnin nasıl çalıştığını ve akıl hastalığı olan insanlara nasıl davranılacağını anlamaya çalışır. Her iki alan da yoğun bir şekilde duygulara odaklanır. Film seyircisi karakterlerle ilişki kurabilir çünkü karakterin nasıl hissettiğini belirleyebilirler ve bazıları filmlerin bizde ilham verebileceği duygusal tepki için filme gitme deneyimini arar. Psikiyatristler de duygunun motivasyonel gücünü ve duygunun davranışı nasıl etkileyebileceğini inceler (Beachum, 2010, s. 16). Bu bağlamda "Bergen" filminin ana kahramanlarının yaşadığı olağandışı, acı verici olaylar üzerinden psikolojik yönünün okunmasının, filmin izleyicilerinin de bu filmle ilgili motivasyonlarının anlaşılması açısından önemli olduğu söylenebilir.

Yuliana ve Sutrisno (2019)'ya göre filmlerdeki ana karakter, bir sinema filminin, televizyon programının veya bir sahne şovunun en önemli kişisidir. Hikâyedeki en önemli role sahiptir ve olay örgüsünü en çok o destekler. Bir hikâyedeki ana karakter genellikle başkahramandır. Okuyucu yada izleyici onunla empati kurar, ona karşı olan karakteri ise düşman olarak görür. Ana karakterin psikolojik arka planı sinema filmleri için önemlidir. Bazı filmlerde ana karakter bazı psikiyatrik hastalıklarla ilişkilendirilir. Bu tür filmler, psikoloji odaklı bir olay örgüsüyle ilerler ve bu yönüyle izleyicisinin ilgisini çeker. Bu yüzden bu filmlerde ana karakterin veya karakterlerin inşası, daha derin bir psikoloji anlayışı gerektirir. "Bergen" filminin ana karakterin veya karakterlerin inşasında psikolojik alt yapıya önem verildiği görülmektedir. Bu yüzden filmin analizinde psikanalitik film eleştirisinin kullanılması tercih edilmiştir. Bu bağlamda bu araştırma, "Bergen filminin ana kahramanının travmalarına ilişkin temsillerdeki örtük anlamlar, psikanalitik olarak ne anlam ifade etmektedir?" sorusuna cevap vermektedir. Ve ek olarak "İzleyicilerin kişisel yaşamları perspektifinde "Bergen" filmi, onların hangi ihtiyaçlarına yönelik özellikler taşıyor?" sorusu da yanıtlanmaktadır.

1. Sinemada Kahramanın Travması

Psikolojik travma, zihinsel travma veya psikotravma, üzücü bir olaya veya kazalar, tecavüz veya doğal afetler gibi bir dizi olaya verilen duygusal bir tepkidir. Psikolojik şok ve psikolojik inkar gibi tepkiler tipiktir. Daha uzun vadeli tepkiler, öngörülemeyen duygular, geçmişe dönüşler, kişilerarası ilişkilerde zorluklar ve bazen baş ağrısı veya mide bulantısı gibi fiziksel semptomları içerir.⁴ Özen'e göre (2018, s. 136) potansiyel olarak travmatik olan olaylar, tür ve sıklık açısından değişir ve bunların psikolojik etkileri kurbanı özgü değişkenler ve toplumsal değişkenler tarafından belirlenir. Travma sonrası ortaya çıkan tepkiler pek çok faktöre bağlıdır. Travma, bazen kendisi hastalık oluşturur, bazen tetikleyici rol oynar. Bu yüzden, travmaya maruz kalmanın bir dizi farklı belirti ve bozuklukla ilişkilendirilmesi şaşırtıcı değildir. Sinema, travmanın bu potansiyelini kullanarak, karakterleri ilgi çekici çok çeşitli psikolojik durumlarla ilişkilendirerek olağandışı karakterler oluşturur. Otobiyografik bellek, kişinin geçmiş yaşamında belli yer ve zamanda gerçekleşmiş bir olaya ait açık belleği olarak tanımlanmaktadır (Nelson ve Fivush, 2004, s. 486). Kesintisiz bir izlek oluşturması açısından sinema, otobiyografik belleğe ilişkin izlekleri, pratik bir biçimde sunan bir aygıt olarak dikkatleri çekmektedir. Sinemada kahramanların belli yer ve zamanda yaşadığı travmatik olaylar, açık bir şekilde sinema aygıtı üzerinden gösterilebilmektedir. Kahramanın travması, kahramanın otobiyografik belleğinde saklıdır ve sinema aygıtı izleyicisine, bu travmatik anları izleme imkânı vermektedir.

Duyguların davranışları etkileme çerçevesi dahilinde travma ve kültürel hafıza sorunları ile şiddet ve mağduriyetin kimlik oluşumuna etkileri kuşkusuz günümüzü fazlasıyla ilgilendirmektedir. Travma teorisi, psikoloji ve bilişsel bilimden edebiyat ve ekran çalışmalarına kadar çok çeşitli alanlarda akademik araştırmaların ön saflarında yer almaktadır (Brand, 2009, s. 198). Psikolojik stres ve duygusal etki bağlamında travma, kitle iletişim araçlarının dikkatini çekmiş ve popüler hale gelmiştir (Sasikumar vd., 2021, s. 17687). Sinema filmlerinin hikâyelerinde dramatize edilmiş sahneler ve eylemlerle birçok tema kullanılmaktadır. Bu temalardan biri de travmadır. Travma teması, filmlerde dikkat edilmesi gereken psikolojik yönü ortaya çıkardığı için hikâyeyi ilgi çekici bir hale sokmaktadır (Hidayet ve Indarujati, 2020, s. 2). Elm ve diğerlerine göre (2014, s. 11) film, anlatı, anlam oluşturma ve rasyonel belleğin yokluğunun bir sonucu olarak ortaya çıkan travmatik uçurumun üzerine yapılandırılan geçici bir yama olarak görülebilir.

⁴ <https://www.apa.org/topics/trauma> , Erişim Tarihi: 25.09.2022

Film, travmatik enerjileri yalnızca halk tarafından görülen bir tür "kültürel kap" içinde depolamakla ve yeniden oynatmakla kalmaz, aynı zamanda çoğu zaman bu enerjileri daha da karmaşık kültürel materyallere dönüştürür ve işler. Onlara yeni, değiştirilmiş bir şekil, bir toplumda tarihsel olayın kendisinden daha az korku uyandırabilecek sembolik, daha okunabilir bir biçim verir. Travmatik dili film diline çevirmek çoğu zaman deşifre edilmesi kolay olmayan deformasyon, şekil bozukluğu, kırılma, dağılma, yer değiştirme veya dönüşüm anlarını ima ettiğinden, aktarılan "travma" çarpıtılmış bir giysi içinde gelir (Elm vd., 2014, s. 10). "Bergen" filminin bu dili dikkatli ve özenli bir şekilde kullanması ve bu dilin izleyicilerden olumlu tepkiler alması, bu dilin çözümlendirilmesini gerektirmektedir. Örtük anlamların deşifre edilmesi arzusunun, bu araştırma için araştırma merakının (meselesinin) oluşması açısından teşvik edici olduğu söylenebilir.

Travmanın temsiline ilişkin beşeri bilimler odaklı söylemler bağlamında, görünüşe göre, travmatik deneyime en güvenilir erişimi veya bu deneyimi pozitifleştirmeyi sağlayan anlatı türü otobiyografik anlatıdır. Travmayı yeniden anlatmaya, travmatik olayı tanımlamaya ve yaralanmayı anlamlandırmaya çalışan otobiyografik tanık anlatımı olduğu için, böyle bir anlatının travma deneyimini temsil edebileceği söylenebilir (Belau, 2021, s. 3). Günümüzde travmaya maruz kalmış kahramanı, psikoloji odaklı bir anlatımla merkeze koyan ve kahramanda var olan psikopatolojilerin kavranabilmesi için otobiyografik anılar üzerinden ana kahramanın travmatik deneyimlerinin temsilini izleyiciye sunan en popüler anlatı türlerinden biri otobiyografik dram filmleridir. "Bergen" filminin de bu anlatı türünü kullandığı görülmektedir. Bu yüzden psikanalitik film eleştirisi açısından filmin özellikle Sigmund Freud'un psikanalitik kavramları ile örtüşen uygun bir malzemeye sahip olduğu söylenebilir.

2. Film Çalışmalarında Psikanaliz: Psikanalitik Film Eleştirisi

Lumiere kardeşlerin Paris'te ilk filmi duvara yansıtılmalarıyla sinemanın doğuşu ve Sigmund Freud'un ilk kitabını yayınlamasıyla psikanalizin ortaya çıkışı 1895 yılında gerçekleşmiştir. Kısa süren bir sessizlik ve temassızlık döneminden sonra her iki disiplin birbirleriyle etkileşime geçmiştir (Terbaş, 2013, s. 1). Psikanalizin bireyin arzularına odaklanması, sinemanın da bu yönde hareket etmesinde etkili olmuştur. Aslında her iki alanın birbirini besleyen, destekleyen ve etkileyen bir boyutta etkileşim içinde olduğu da söylenebilir. "Freud'un teorilerini açıklamak için 'screen memories' gibi sistematik terimler kullanması, özellikle katraksiyon teorisini geliştirirken görsel terimler kullanması bu duruma örnek gösterilebilir (Candan ve İlden, 2017, s. 811). Psikanalitik film kuramı ve bu kurama dayanan bir film eleştirisi yaklaşımı olarak psikanalitik film eleştirisi, akademik film çalışmalarında kullanılmaya başlanmıştır.

Psikanalitik film teorisi iki farklı dalgada meydana gelmiştir. 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında başlayan ilk dalga, sinemanın ideolojiyi yaymasının resmi bir eleştirisine ve özellikle sinema aygıtının bu süreçteki rolüne odaklanmıştır. İlk dalganın ana figürleri Christian Metz, Jean-Louis Baudry ve Laura Mulvey olarak sayılabilir. Bu teorisyenler, ilk ilhamlarını Fransız psikanalist Jacques Lacan'dan almışlar ve çoğunlukla Lacan'ı Marksist filozof Louis Althusser'in özne oluşumuna ilişkin açıklaması aracılığıyla okumuşlardır. Psikanalitik film kuramının ikinci dalgası da, önemli ölçüde farklı bir vurguyla olsa da Lacan'ın düşüncesinde temel almıştır. 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başlarından başlayarak, bugün bile üretkenliğini koruyan psikanalitik film kuramının bu tezahürü, odağı sinemanın ideolojik çalışmasından sinema ile ideolojinin işleyişini bozan bir travma arasındaki ilişkiye kaydırmıştır (McGowan, 2015, s. 179).

Psikanalize yeni bir yorum getiren Jacques Lacan'ın 1930 yılında yaptığı "Ayna Evresi" adlı konuşması, 1970'li yıllarda tekrar ele alınmış, bu konuşma üzerinden sinemada ekran ve seyirci ilişkisinin doğası yenilikçi bir yaklaşımla açıklanmıştır. Bu durum film eleştirisi alanında yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Özden, 2004, s. 181). Lacancı psikanalize göre çocuk kendisini aynada gördüğünde annesinden bağımsız bir varlık olduğunu kavramaya başlar. Bundan dolayı ayna evresi, insanın sembolik olarak kendine dair bilincinin oluşmasındaki ilk simgesel aşama ve öznenin oluşumundaki birincil süreçtir (Kayır, 2012, s. 16). Ayna evresinde dış dünyaya karşı muktedir olduğu yanılsamasına kapılan çocuk, aslında simgeselin yasası ile henüz karşılaşmamıştır. Esasında çocuğun içinde bulunduğu bu durum, sadece bir yanılsamadır. Sinema kuramcıları, sinema-izleyici ilişkisiyle kurulan ideolojik süreçleri bu yanılsama durumuna benzetirler ve bu yanılsama durumuna bu süreçleri uygularlar. Sinemanın izleyicide bir hâkimiyet hissi yaratmasının, çocuğun ayna evresinde yaşadığı duruma benzediğini iddia ederler (McGowan, 2012, s. 19).

Psikanalitik film eleştirisi, film kahramanlarının gerçek insanlar ya da örnek olay incelemeleri olarak ele alınması, yönetmenin kişiliğinin incelenmesi ve sinemanın kendi işleyişini değerlendirilmesi konularına odaklanmıştır. Film eleştirisini psikanalizin eleştirel yaklaşım çizgisine yükseltmesinin 1970'lerde Laura Mulvey'in "Görsel Haz ve Anlatı Sineması/ Visual Pleasure and Narrative Cinema" adlı makalesinin yayınlanmasıyla gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Butler, 2011, s. 73). Mulvey (2009), çalışmasında anlatının ideolojik etkilerini ve izleyicinin özne kurgusunu tartışır ve ana akım filmlerdeki erkek bakışından bahseder. Mulvey, ideoloji ve etkileri hakkında soruları gündeme getirerek kadınların olumlu veya olumsuz, gerçekçi veya çarpık temsillerinin tartışılmasını sağlar (Gürkan ve Biga, 2022). "Mulvey'in amacı, psikanalitik kuramı, politik kullanıma açmak, patriarkal toplumun bilinçdışının, film biçimini nasıl yapılandırdığını açığa çıkarmakta psikanalizi politik bir silah olarak kullanmaktır" (Arslan, 2009, s. 22). "Söz konusu çalışmada psikanalizin sinemaya verdiği kuramsal destek dikkat çekicidir. Çünkü 1970'e kadar ABD üniversite ve kolejlerinde bir araştırma konusu haline gelmemiş sinemanın (Monaca, 2001, s. 369) "saygınlık" kazanarak kendine yer bulması için gereksinim duyduğu "kural koyucu" kuramsal destek önemli ölçüde psikanaliz alanından gelmiştir" (Yılmaz ve Candan, 2018, s. 2411).

Psikanalizin temel prosedürü, analitik hastaların konuşmalarını, rüyalarını ve bedensel semptomlarını yorumlamayı içerir. Freud ve diğer psikanalistler, resimler ve edebiyat gibi kültürel metinleri yorumlamada benzer yöntemler kullanmışlardır. Ayrıca psikanalitik yaklaşımların, filmleri yorumlamada veya okumada kullanıldığı film çalışmaları da dâhil olmak üzere beşeri bilimlerin çeşitli dallarında psikanalitik eleştiri için de kaynak sağladığı söylenebilir (Kuhn, ve Westwell, 2012, s. 1).

Psikanalizin sinemaya uygulanmasının tarihi, politik olarak motive edilmiş iki ana hedef tarafından yönlendirilmiştir ki bunlar; sinemanın genel olarak izleyicileri nasıl etkilediğine dair teoriler ve bireysel metinlerin semptomatik okumalarıdır. Psikanalitik film teorisyenleri genellikle hastanın semptomlarını açıklayan bir analist konumundaymış gibi hareket ederler. Semptomatik okumalar, açık içeriğiyle gizlenen metnin arkasındaki anlamı gösterme iddiasındadır. Laura Mulvey buna örnek olarak sunulabilir. Yurttaş Kane'e ilişkin analizi, filmin kendisinin, dikkatli izleyiciye Kane'in popülizmini yalanlayan ve genel olarak Amerikan siyasi kültürünü eleştirmeye hizmet eden bilinçsiz bir motivasyon modelini ortaya çıkarmak için resmi olarak yapılandırılma biçimini ortaya çıkarmıştır. Yani, filmin kendisinin semptomatik bir eleştiri çalışması olduğu anlaşılmaktadır (Allen, 1999: 142; Mulvey, 1992). Bu kapsamda psikanalitik film analizi bir yöntemden değil, tekil bir metodolojik yansımadan oluşur.

Psikanalitik film teorisi, filmin yönetmeninin, karakterlerinin, öznelerinin ve bazen de filmin izleyicisinin bilinçaltını inceler. Eleştirmenler Freud, Jung ve Lacan gibi teorisyenlerin çalışmalarını uygulama eğilimindedir. Bu, yazarın, kökleri psikanalitik geleneğe sıkı sıkıya bağlı olan kültürün ürünlerini – daha doğrusu onun öznelleştirici etkilerini – kliniğe karşı bir kontrpuan yapan, yani bizim başka bir açıdan düşünmemizi sağlayan şey olarak alma arzusundan kaynaklanır. Bu anlamda sinema, psikanalizin olası bir başkılığı, kavramsal buluşu teşvik eden bu ötekilik olarak anlaşılır. Sinematografik dilin cisimleştirdiği farklılıkla çalışmak için psikanalitik film analizi, film çalışmalarının bazı yönlerini, özellikle Christian Metz tarafından önerilen sinema göstergebilimini ve Raymond Bellour tarafından başlatıldığı şekliyle film analizini ayrıcalıklı muhataplar olarak almaktadır (Weinmann, 2017, s. 9). "Film pratiği için esin kaynağı olan psikanaliz, filmlerin okunması konusunda da zengin bir perspektif sunmaktadır. Eleştirel bir yaklaşım olarak psikanaliz anlamsal boyutta filmi bir bakıma yeniden üreten film eleştirmenine filmi okumak konusunda çok sayıda pencere açmaktadır" (Yılmaz ve Candan, 2019, s. 1). Popüler bir kültür ürünü olarak "Bergen" filmini bu bağlamda okumanın yeni ve zengin bakış açıları kazandıracağı düşünülmektedir.

3. Yöntem

Psikanalitik eleştirinin odağında yönetmenin ve/ya kolektif bilinçaltının dışavurumunun izlerinin okunarak filmlerin manifest ya da latent içeriğinin ortaya çıkarılması vardır (Özden, 2014, s. 179). Çalışma kapsamında ise psikanalitik eleştiri yaklaşımının hedefine, "Bergen" filmi ana karakterlerinin inşasında ve buna bağlı olarak ana karakterler etrafında gelişen olayların kurgulanmasında psikanaliz kavramlarından nasıl yararlandığının değerlendirilmesi konulmaktadır. Filmde, psikanaliz alanının olgu ve vakaları ile farklı anlatılar inşa edilmesindeki olanaklarından yararlanmış olduğu ön kabulü ile alan ve filmler arasındaki benzerlikler psikanaliz penceresinden betimlenmek istenmektedir. Amaç doğrultusunda "Bergen" filmine psikanalitik bir bakış açısıyla yaklaşarak ana karakterlerin inşasında

yararlanıldığı anlaşılan "travma" kavramı çalışmada kullanılan tematik film analizi yönteminin teması olarak belirlenmiştir. Film eleştirisi kapsamında gerçekleştirilen metin okumalarında, metnin yönlendirici olduğu iki özellik görülmektedir. İki temel eleştiri yaklaşımlarından birinin üzerine yoğunlaşmak iken ikincisi metinde bir olgunun analiz edilmek üzere belirlenmesi ile yapılan tematik film analizi yöntemidir (Yılmaz ve Candan, 2018; Kapıcı, 2020). Çalışma, "Bergen" filminin psikanalitik bir kavrayışla izlenmesi ve temanın saptanması sonrasında temayı taşıyan ana öğeler olarak ana karakterlerin çıkarılması biçiminde izleyen araştırma seyri, karakter ve etrafında gelişen olaylar dizisinin tema ile bağının kurulması ile eleştirel bir yorumlama ile değerlendirilerek tamamlanmıştır.

4. Analiz: Bergen Filmindeki Ana Karakterlerin Travmalarına Dair Psikanalitik Bir Okuma

4.1. Bergen Filmi: Konusu / Olay Örgüsü

Yönetmenliğini Caner Alper ve Mehmet Binay'ın üstlendiği "Bergen" filmi, Arabesk müziğin unutulmaz kadın şarkıcılarından biri olan Bergen'in hayatını anlatmaktadır. Filmde Bergen karakterini Farah Zeynep Abdullah, Bergen'in eşi Halis karakterini Erdal Beşikçioğlu canlandırmaktadır. Biyografik dram türü özelliklerini taşıyan film, 1959 yılında yedi çocuklu Mersinli bir ailenin en küçük çocuğu olarak dünyaya gelen Belgin'in Ankara'da şarkıcı Bergen'e dönüşümünü, oradan Adana'ya, Adana'da yaşadığı travmalarla dolu bir aşkın ardından da ebediyete uzanan öyküsünü anlatmaktadır.

Belgin ilk acısını, daha küçücük bir kız çocuğuyken anne babasının boşanmasıyla yaşar. Ayrılık nedeniyle annesiyle Ankara'ya taşınmak zorunda kalan Belgin'in, hayatta annesinden başka kimse kalmamıştır. Baba yoksunluğu, Belgin'in ruhunda derin bir boşluk açar. Babasından ayrı yaşamasından dolayı ona olan özlemini bir türlü gideremeyen Belgin, annesinin tüm itirazlarına rağmen sürekli babasına mektuplar yazarak bu eksikliği gidermeye çalışır.

Sınava girerek konservatuarı birincilikle kazanan Belgin, piyano ve çello eğitimi almaya başlar. Öte yandan, konservatuarı kazanmasıyla filizlenmeye başlayan gelecek umudu, ilk aşkı Abdullah'tan ayrılmasıyla yara alır. Annesi, Belgin'in okulunu engelleyeceğini düşündüğü için bu ilişkiye rıza göstermez. Bu evliliğe karşı olduğunu Abdullah'a söyleyerek ilişkilerine müdahale eder. Bu müdahale sonrasında Abdullah'ın uzaklaşması, Belgin'in acı çekmesine sebep olur. Fakat Belgin'in müzik yeteneği, onu hayata bağlayan en büyük gücüdür. Ankara'nın saygın mekânlarından Feyman Kulüp'te keşfedilmesi, onu parlayan genç bir yıldız, Bergen'e dönüştürür.

Babası, Bergen'in sahnede şarkı söylemeye başladığını öğrenir öğrenmez Ankara'ya gelir ve onu annesinden almak ister. Bergen, bu tartışma esnasında yazdığı mektuplara babasının cevap vermediğini ve mektupların geri iade edildiğini öğrenir. Anne, iade edilen tüm mektupları babaya fırlatır. Baba bu duruma hiçbir tepki göstermez. Yine kızına kayıtsız kalarak Mersin'e döner. Bu tartışmadan ve babasının sevgisiz tavrından olumsuz etkilenen Bergen, babasının kendisine çocukken verdiği mandolini öfkeyle kırar.

Bergen, yaşadığı dönemin şartlarında bir müzikol ile yaptığı anlaşma nedeniyle annesiyle birlikte Adana'ya gider. Müzikol kültürünün zorunlulukları doğrultusunda sahne ve müzik tarzını değiştirir. Müzikol sahibi tarafından senet imzalatılarak Bergen'e bir otomobil verilir. Annesiyle beraber bir motel odasında yaşamaya başlayan Bergen, söylediği arabesk şarkılarla müşterilerin beğenisini kazanır. Bergen, her gece sahenin karşısındaki masaya kurulum bir saniye bile gözünü ayırmadan onu izleyen, kulise sürekli çiçekler gönderen Halis adındaki bir adamın kendisine karşı olan ilgisinden etkilenir. Halis ile tanışmasıyla kendini manipülatif olaylar dizisinin içinde bulur. Halis ile yaptığı aşk evliliği, hayallerinin aksine Bergen'i hayattan koparır, şiddet dolu yalnız bir dünyaya hapseder. Eşinden ayrılmasıyla kariyerinin en güzel günlerini yaşamaya başlayan Bergen, Halis'in kezzap saldırısıyla bir gözünü kaybeder.

Kezzap saldırısından dolayı daha da ünlü olan Bergen, döneminin meşhur sanatçılarıyla aynı gazinoda sahneye çıkmaya başlar, çıkarttığı plak bir milyonun üzerinde satarak altın plak ödülünü alır ve acıların kadını olarak ünlü olur. Bergen'in peşini hiçbir zaman bırakmayan Halis, bir konserinde Bergen'i bıçaklar. Halis, en sonunda konserinden sonra taksile başka bir şehre giderken Bergen'in aracını durdurur, önce annesine sonra Bergen'e silahla saldırır. Saldırıda Bergen ölür, annesi ağır yaralanması-

na rağmen kurtulur. Bergen'e kapısı altı anahtarla açılan kafesten bir mezar yaptıran annesi, sürekli kızının kafesten mezarını ziyaret ederek hayatına devam eder.

4.2. Bergen'in Çocukluk Travmasının Yaşamına Etkisi

Küçük bir kız çocuğuyken anne babasının boşanması ile Bergen, babasından ayrılmak zorunda kalmıştır. Filmde Bergen'in bu olay esnasındaki yaşı tam olarak belirtilmese de gerçek hayatına ilişkin otobiyografisinde bu olayın 6 yaşında gerçekleştiği görülmektedir (NTV, 2022). Dream'a göre ebeveynlerin boşanması durumunda çocukların ebeveynlerin birinden ayrılmak zorunda kalması, bu sürecin en can alıcı noktasıdır. Bu ebeveyn ayrılığı, çocuklar tarafından çoğunlukla travmatik bir biçimde deneyimlenir (1991, s. 115-116). Bu olayları çocukların hatırlamasına ilişkin duygular, yaslı veya doğal bir felaket yaşayan insanların hissettiği duygularla benzer özelliklere sahiptir (Wallerstein, 1983). Filmin genelinde Bergen'in baba yoksunluğuna ilişkin vurgunun sıklıkla yapıldığı görülmektedir.

Bergen filminin açılış sahnesi, filmin olay örgüsünün kurulması ve Bergen karakterinin psikolojik boyutunun inşa edilmesi bakımından kritik bir öneme sahiptir. Bergen'in çocukluk döneminin en önemli travmasının izleyiciye gösterildiği bu anların, psikanalitik olarak okunmasının ana karakterin hayat öyküsü ve yaşadığı diğer olaylara gösterdiği tepkilerin analizi açısından önemli olduğu söylenebilir. Yedi çocuklu bir ailenin en küçük çocuğu olan Bergen'in ailevi bir sorundan dolayı babasından ayrılmak zorunda kalması, psikanalitik kuramın fallik dönemde kız çocuklarının yaşadığı elektra kompleksi çerçevesinde incelenebilir.

Görsel 2. Bergen'in Babasından Ayrılması

Bergen'in travmatik olarak deneyimlediği bu boşanma, psikanalitik psikoseksüel gelişim kuramına göre fallik dönemin sonlarında yaşanmıştır. Klasik psikanalitik yaklaşıma göre, erkek çocuğun cinsiyet gelişiminde babanın rolü, büyük ölçüde babanın ödipal kompleksin çözülmesinde oynadığı role indirgenir. Kızlarda bu evre, elektra kompleksi ile açıklanır. Freudyen psikoseksüel gelişimin fallik döneminde (3-6 veya 7 yaş arası) meydana gelen bu çatışma, sağlıklı atlatıldığında çocuklar tüm yaşamları boyunca sağlıklı, mutlu, sevecen ve yaratıcı olurlar. Psikanalitik teoride, babanın kızların cinsiyet gelişimindeki rolü babanın elektra kompleksinin öncelikli erotik nesnesi olmasından kaynaklanır; kızlar bundan kurtulup anneye özdeşleştiğinde, babanın rolü de azalır (Poppewell ve Sheikh, 1979, s. 268).

Bergen'in fallik dönemin sonlarında yaşadığı bu travmatik deneyimin, onu bütün yaşamı boyunca etkilediği söylenebilir. "Bergen" filminde baba figürünün eksikliğine sürekli bir vurgu yapılmaktadır. Bergen'in babasına duyduğu arzu veya özlem nedeniyle çocukluğunda babasını çağrıştıran bir nesne olarak mandolinine ve mandolinle ilişkili olarak müziğe bağlanması, çocukluğunda ve ergenliğinde sürekli babasına mektup yazması ve genç kızlığında babasının tesbihini yanından hiç ayırmaması bu duruma örnek gösterilebilir.

Görsel 4. Bergen ve Annesinin Bitmeyen Çatışması

Ayrıca film boyunca Bergen'in annesiyle sürekli bir çatışma halinde olması, annesi ile özdeşleşmek istememesi, onun gibi bir kadın olmayacağını annesine söylemesi fallik dönemin sonlarında yaşadığı bu travmayla açıklanabilir. Psikanalize göre bu dönem sağlıklı atlatıldığında kız çocuğunun annesiyle özdeşleşmesi beklenmektedir. Bergen'in hayat öyküsünde sürekli annesinin isteklerinin tersini yaptığı görülmektedir. Özetle, Bergen'in fallik dönemi sağlıklı bir şekilde atlatamadığı ve bu döneme ilişkin yaşadığı fiksasyonun onu hayatı boyunca olumsuz etkilediği söylenebilir.

4.3. Bergen'in Halis ile Olan İlişkisi: Güvensiz Bir Bağlanma

Bergen'in Halis ile yaşadığı ilişki, birçok açıdan travma kavramı ile bağlantılı bir biçimde okunabilir. Halis ilişkinin başlangıç aşamasında güçlü ve karizmatik bir karakter olarak ön plana çıkmaktadır. Bergen'e karşı koruyucu bir erkek olarak yoğun ve sürekli bir ilgi göstermektedir. Çocukluğundan beri baba yoksunluğu yaşayan Bergen, Halis'in ilgisinden ve olumlu davranışlarından kolayca etkilenir ve ona âşık olur. Freud'a (2004) göre tanıdık olan güvenlidir ve böyle bir durum bastırılmış olanın geri dönmesine imkân verir. Bergen'in çocukluğundan beri yaşadığı duygusal boşluğu doldurabilecek (babasıyla özdeşleştirdiği tanıdık) bir karakter olarak Halis'i kendisine uygun gördüğü ve yeterince teferruatlı düşünmeden hemen ona bağlandığı söylenebilir.

Görsel 5: Adana Gecelerinin Gizemli ve Güçlü Adamı Halis

Mevcut klinik deneyimler, bastırılmış olan gerçek travmanın sıklıkla tekrarlandığını göstermiştir. Geçmişte travma yaşamış kişiler, bu deneyimlerin mevcut gerçekliklerine izinsiz girdiğini fark ederler. Geçmiş olaylar, etkiler, davranışlar ve hatta somatik duyular rüyalarda ortaya çıkar veya mevcut deneyimlerinin üzerine bindirilir. Freud'un tekrarlama zorlantısını tanımlamasında olduğu gibi, bu tür kişiler bu deneyimleri basitçe hatırlamak yerine tekrarlamak zorundadırlar (Chu, 1991, s. 328). Filmin

genelinde Bergen'in çocukluğundan beri yaşadığı baba yoksunluğuna ve bu ihtiyacı karşılamak için onunla sürekli iletişim kurma arzusuna vurgu yapan sahneler bulunmaktadır. Bergen'in bu davranış örüntüsünü Halis ile olan ilişkisine taşıdığı, bir süre sonra da (geçmişinde) travmayı yaratan koşullara benzer koşulları yeni ilişkisinde de oluşturduğu söylenebilir. Halis ile olan ilişkisinin şiddet sarmalına dönüşmesine rağmen Bergen'in onu defalarca affetmesi, Halis'in yalanlarının ortaya çıkmasına rağmen onunla ikinci kez evlenip ilişkisine tekrar şans vermesi, Halis gibi manipülatif bir adam karşında çaresizce geçmişteki rolleri ve duyguları tekrar etmesi bu duruma örnek gösterilebilir.

4.4. Bergen'in Halis ile Olan İlişkisinin Patolojisi (Gaslighting)

Görsel 6. Bergen'in Patolojik Evliliği

Evlendikten kısa bir süre sonra Bergen ile Halis'in ilişkisi sürekli ve düzenli olarak yaşanan bir çatışmaya, patolojik doğal duygusal bir birlikteliğe dönüşür. Halis sürekli manipülasyon yaparak, Bergen'e kötü davranarak ve nihayetinde ona şiddet uygulayarak Bergen'in kendisine itaat etmesini ister. Filmde Halis'in Bergen'i kontrol etmek için sergilediği davranışlar 'gaslighting' kavramı ile açıklanabilir. 'Gaslighting'in var olduğu bir ilişkide baskın olan partner diğer partneri kontrol ve itaat ettirme odaklı primitif davranışlar gösterir ve zamanla mağdur olan partner bu istismarı uygulayan kişiye kuvvetle bağımlı hale gelir. Böyle bir ilişkide manipülasyona uğrayan partner kendi iradesinin, bilgisinin ve isteğinin dışında etkilenmeye ve yönlendirilmeye açık hale gelir. Zamanla manipülasyon uygulayan tarafa bağımlı hale gelen partner, kendisini çaresiz, değersiz ve suçlu hissetmeye başlar. Bu sürecin ilerleyen aşamalarında gaslighting kurbanı, tehdite ve yalana maruz kalmaya yatkın hale gelir (Öztürk, 2021, s. 18; Akış ve Öztürk, 2021, s. 13).

Görsel 7. Bergen ve Halis

Halis'in çocukları olan evli bir adam olması ve bunu gizlemek için sahte bir nikâhla Bergen ile evlemesi, sürekli Bergen'e pavyonlarda çalışan bir kadın olduğunu ve onu pavyonlardan kurtaranın kendisi olduğunu söylemesi, evden çıkarken giydiği takım elbisesinin eve dönerken aynı olmadığını fark eden Bergen'in bu duruma itirazını bile manipüle etmesi, Bergen sahnelere dönmek isteyince ona şiddet uygulaması ve bunu onun iyiliği için (pavyonlara tekrar düşmemesi için) yaptığını söylemesi vb. davranışları Bergen'e uygulanan 'gaslighting'e örnek gösterilebilir. Gaslighting, istismarcı tarafından

kurbanın kendine olan güveninin zayıflatılma girişimini içerir (Öztürk, 2021, s. 13). Kendisini Bergen'in yaşamı hakkında bir yargı odağı olarak gören Halis, Bergen'i sürekli eleştirerek kendi isteklerine onun rıza göstermesini sağlamaya çalışır. Bergen'in özgüvenini zedeleyen böyle bir manipülasyon stratejisi ile onun kendisine itaat etmesini sağlamaya çalışır.

4.5. İğdiş Edilmiş Bir Kadın İmgesi Olarak Bergen

Görsel 8. Kezzap Saldırısı

Bergen'in Halis'in bir adamı tarafından kezzap saldırısına uğramasıyla bir gözünü kaybetmesi ve bu olay sonucunda Bergen'in hayat öyküsüne ve sanatına toplumun yoğun ilgi göstermesi psikanalitik olarak okunabilir. Freud'a (2004, s. 337-338) göre ruh çözümsel deneyimde insan gözünün zarar görmesi veya onu kaybetme korkusu çocuklardaki en kötü korkulardan biridir. Yetişkinlerin çoğu bu konudaki endişelerini sürdürürler ve onlar için hiçbir fiziksel yaralanma gözlerinin yaralanmasından daha dehşet verici değildir. Ayrıca insanların bir şeye göz bebeklerine özen gösterdikleri gibi dikkat edeceklerine dair bir söylemi kullanma alışkanlıkları vardır. Yine mitolojide suçlu Oidipus'un kendini kör etmesi yalnızca iğdiş cezasının -lex talionis'e göre ona uygun olan tek ceza- yumuşatılmış bir biçimiydi. Mitlere, düşlere ve rüyalara dair çözümlenelerde insanın gözüne ilişkin kaygısının iğdiş edilme korkunun bir yerine geçeni olduğu görülmüştür.

Görsel 9. Kezzap Saldırısından Sonra Bergen Hastanede

Trajik kezzap saldırısında Bergen'in bir gözünü kaybetmesi Bergen'i hem fiziksel hem de ruhsal açıdan yaralayan ciddi bir travma olmakla birlikte diğer insanlar için de bu menfur saldırının -hiçbir insanın yaşamak istemediği çocukluk dönemindeki korkularından biri olan iğdiş edilme kaygısıyla ilişkili olduğu için- travmatik bir karşılığı olabilir. Bergen'in yaşadığı mağduriyete karşı toplumun empatik bir tavır sergilemesi, ona ve sanatına karşı ilginin artması esasında insanların bilinçaltında var olan önemli bir korkusunun bir şekilde bu olayın etkisi altında açığa çıkması ile ilgili olabilir.

Mulvey (1975, s. 6) ünlü bir şekilde klasik Hollywood sinemasının "dünyasına düzen ve anlam vermenin iğdiş edilmiş kadın imajına bağlı olduğunu" ileri sürerek, onun imajını "sisteme linç iğnesi" olarak niteler, çünkü "sembolik bir mevcudiyet olarak fallusu üreten onun eksikliğidir". Bu etkili paradigmayla travmatik

Candan, F. (2022). Sinemada Kahramanın Travması: "Acıların Kadını"na Psikanalitik Bir Bakış (Bergen Filmi Örneği). *Türkiye Film Araştırmaları Dergisi* 2(2). 72-86.

21. yüzyıl kadınlarının sinematik imgelerinin ne anlama geldiği, hangi eril, askeri ve hatta insani acizlik kaygılarına aracılık ettikleri ve hangi anlam sistemini bir araya getirdikleri okunabilir. Travma karşısında iktidarsızlık (genellikle feminizasyon olarak kodlanır), toplumsal cinsiyet konusunu merkezi hale getirir (Narina, 2010). Bergen, kezzap sahnesinde (ve benzer sahnelerde) iğdiş edilmiş bir kadın imgesini temsil etsede filmin çeşitli sahnelerinde Bergen'in güçlü yönleri de (mücadelesi, başarısı, insani yönü gibi) ön plana çıkar. Filmin sonunda, kadın cinayetleri istatistiklerine referansta bulunarak Bergen'in yaşadığı acımasızlığa, haksızlığa (Bergen'in öldürülmesine/kadın cinayetlerine) tepki gösterilir.

Sonuç

Kendilerini travmatik ve sinir bozucu dünyalara daldırmaya yönelik izleyiciler, kendilerini daha iyi tolere edebilir ve içgörü kazanabilirler. "Hayal kırıklığını tolere etme kapasitesi, böylece, pişenin, tahammül edilen hüsrânı daha katlanılabilir kılabilecek bir araç olarak düşünce geliştirmesini sağlar" (Bion, 2018, s. 112). O zaman tüm dünya daha katlanılabilir hale gelir ve seyirci travma sinemasıyla işbirliği yapmak ve onun aracılığıyla çalışmak için kendi duygusal deneyimleriyle daha fazla temas halinde olur. Filmle veya film aracılığıyla empati kurma yeteneği, bir tiyatrodan veya bir dizüstü bilgisayarın ekranının arkasında, duygusal durumda bir değişikliğe izin veren bir atmosfer yaratır. Duygusal olarak karmaşık ve sizi huzursuz eden veya hayal kırıklığına uğratan bir filmi izlemeyi seçmek, başlı başına ahlaki mazozizmdir. Bir film izlerken bu hayal kırıklığının devam etmesine izin vermek, ona tahammül etmek, hemen kanalı değiştirmemek veya tiyatrodan çıkmamak, duygusal zekânızı genişletir. Kendinizi veya rahatsızlık kapasitenizi denemek ve anlamak için verilen içsel mücadele, rahat bir boşlukta gerçekleşmez, ancak medya nesnelere üzerinde çalışmak veya bunlarla çalışmak suretiyle meydan okunabilir (Smith, 2019, s. 23). "Bergen" filmi, 2020 yılının başlarında başlayan ve iki yıl boyunca bütün dünyayı ve Türkiye'yi etkileyen Covid-19 pandemisinin olağandışı koşullarının kaldırıldığı bir dönemde sinemalarda vizyona giren ilk yerli filmidir. Pandemi döneminin kısıtlamalarının sebep olduğu sıkıntıların veya toplumda bireyleri etkileyen diğer sorunların sağaltımı bağlamında "Bergen" filminin travma sineması ile işbirliği yaptığı ve bu işbirliğinin başarılı olduğu söylenebilir.

Film pratiğine ilham veren travma temasının, filmlerdeki ana karakterlerin psikolojik boyutunun oluşturulması açısından kullanışlı bir izlek olduğu söylenebilir. Filmde, Bergen'in bir yetişkin olarak kişiliğindeki patolojiler, küçük bir çocukken anne ve babasının boşanması sonucunda yaşadığı travmatik sürece dayandırılmaktadır. Bergen'in arkadaşlık ilişkilerinde ve yaşama dair seçimlerinde verdiği yanlış kararların çocukluğunda yaşadığı duygusal eksikliklerden (özellikle baba yoksunluğundan) kaynaklandığına dair bir ana fikrin, filmin genel öyküsüne hâkim olduğu söylenebilir.

Bergen'in hayat öyküsünde, geçmişin günümüze müdahalesi bağlamında geçmişte yaşadığı travmaların onun bir yetişkin olarak yaşamını etkilediği söylenebilir. Genellikle geçmişteki travmaları bir yetişkin olarak yeniden deneyimlemektedir. Travmatik deneyimlerden kaynaklanan birçok psikolojik semptomun ve psikiyatrik bozukluğun Bergen ana karakterinde olduğu görülebilir.

Filmde Bergen ile Halis'in ilişkisi, sürekli ve düzenli olarak yaşanan bir çatışma, patolojik doğal duygusal bir birliktelik şeklinde sunulmaktadır. Halis sürekli manipülasyon yaparak, Bergen'e kötü davranarak ve nihayetinde ona şiddet uygulayarak Bergen'in kendisine itaat etmesini sağlamaktadır. Filmde Halis'in Bergen'i kontrol etmek için sergilediği davranışlar 'gaslighting' kavramı ile açıklanabilir. 'Gaslighting'e ilişkin sahneler, psikolojik olarak okunmaya müsaittir.

Yine "Bergen" filmi, elektra kompleksi, içdiş edilme ve bastırılmış travmanın tekrarı gibi psikanalitik kavramlarla çözümlenmeye müsaittir. Bu çözümlenmeler izleyiciye farklı perspektifler sunabilir. Psikanalitik film çözümlenmesi açısından ana metnin zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Bergen'in eşi tarafından psikolojik ve fiziksel şiddet görmesi, en nihayetinde kezzap saldırısına uğraması; popüler kültür açısından Bergen'in yaşamına ilgiyi arttırmıştır. Filmde, kadın cinayetleri istatistiklerine referansta bulunarak Bergen'in yaşadığı acımasızlığa, haksızlığa (Bergen'in öldürülmesine/kadın cinayetlerine) tepki gösterilir. Bu yönüyle filmin, kadınlara uygulanan şiddete karşı farkındalık oluşturmada olumlu bir etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca araştırmada kahramanın travması çerçevesinde yapılan çözümlenmeler, psikanalitik film eleştirisi bağlamında okuyucuya zengin bir bakış açısı sunmaktadır.

Kahramanın travması konusu, filmlerin psikolojik boyutunun analizinde kullanışlı bir temadır. Özellikle psikolojik dram türündeki filmlerde bu tema üzerinden analizler yapılabilir. Günümüzde hem sinema filmlerinde hem de televizyon dizilerinde psikolojik dram popüler hale gelmiştir. Bu konunun, başka film çalışmalarında da kullanılması önerilebilir.

1980'li yıllarda arabesk müzik, "iç dökmenin, anlatma istencinin, ifşa etme arzusunun" öne çıktığı bir misyonu yerine getirir (Gürbilek, 2001). Küpçük (2022), bu durumu tam bir özgüven patlaması olarak tanımlar. 1980 darbesinden sonra toplumda böyle bir ruh halinin oluştuğu söylenebilir. Toplumsal hafızada 1980 darbesi ve sonrası sokağa çıkma yasaklarının, kısıtlamaların olduğu ve bu tedbirlerin

zaman içinde yumuşatıldığı bir dönemdir. Bergen'in popülerlik kazandığı 1980'li yıllar ile "Bergen" filmi-
nin vizyona girip yoğun ilgi gördüğü dönem arasında uzun yıllar olsa da ilgi çekici benzerlikler de bulun-
maktadır. Bergen'in Covid-19 pandemisinden kaynaklanan sokağa çıkma yasaklarının ve kısıtlamaların
kaldırıldığı bir dönemde tekrar popüler olması ilgi çekicidir. Bu durumun sosyal psikoloji bağlamında
çalışılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akiş, A. D., Öztürk, E. (2021). Patolojik Narsisizm: Duygusal İstismar ve "Gaslighting" Perspektifinden Kapsamlı Bir Değerlendirme. *Artuklu İnsan Ve Toplum Bilim Dergisi*, 6 (2) , 1-31. doi: 10.46628/it-bhssj.1013622
- Allen, R. (1999). Psychoanalytic film theory. In R. Stam and T. Miller (Eds) *A Companion To Film Theory* (s.s 123-145). Oxford: Blackwell.
- Arslan, U. T. (2009). Aynanın sırları: Psikanalitik film kuramı. *Kültür ve İletişim*, 12(23), 9-38.
- Beauchum, L. (2010). *The Psychopathology of Cinema: How Mental Illness and Psychotherapy are Portrayed in Film*. Honors Projects.
- Belau, L. (2021). Impossible Origins: Trauma Narrative and Cinematic Adaptation. In *Arts* (Vol. 10, No. 1, p. 15). Multidisciplinary Digital Publishing Institute.
- Bion, W. R. (2018). *Second thoughts: Selected papers on psycho-analysis*. Routledge.
- Brand, R. (2009). Witnessing Trauma on Film. In: Frosh, P., Pinchevski, A. (eds) *Media Witnessing*. London: Palgrave Macmillan. doi: 10.1057/9780230235762_10
- Butler, A. M. (2011). *Film Çalışmaları*, İstanbul: Kalkedon.
- Candan, F., İlden, S. (2017). "A Clockwork Orange" Filmi Üzerine Freudyen Kişilik Kuramları Çerçevesinden Psikanalitik Bir Bakış. *Muğla: 2. Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*.
- Chu, J. A. (1991). The repetition compulsion revisited: Reliving dissociated trauma. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 28(2), 327.
- Dreman, S. (1991). Coping with the trauma of divorce. *Journal of Traumatic Stress*, 4(1), 113-121.
- Elm, M., Kabalek, K., & Köhne, J. B. (Ed.). (2014). *The Horrors of Trauma in Cinema: Violence Void Visualization*. Cambridge: Scholars Publishing.
- Freud, S. (2004), *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*, (Çev. Kamuran Şimal), İstanbul: (3. Baskı) Yapı Kredi Yayınları.
- Gürbilek, N. (2001). *Vitrinde yaşamak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gürkan, H., & Biga, N. T. (2022). Women's narratives inhibiting scopophilic and voyeuristic views: woman as the saviour in contemporary Turkish women's films. *Feminist Media Studies*, 1-16.
- Hidayat, A., & Indarujati, I. (2020). An Analysis of Trauma of The Main Character In Room. *Ennichi*, 1(1). Retrieved from <http://ennichi.stba-jia.ac.id/index.php/ennichi/article/view>
- Kalayjian A., Abdolian L.F. (2010) Trauma and the Media: How Movies can Create and Relieve Trauma. In: Gregerson M. (eds) *The Cinematic Mirror for Psychology and Life Coaching*. New York: Springer, doi.org/10.1007/978-1-4419-1114-8_8
- Kapici, E. P. (2020). *Bilim kurgu sinemasında bir anlatı unsuru olarak paralel evren olgusunun sunumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu: Ordu Üniversitesi.
- Kayır, Ş., İ. (2012). *Resim- Sinema İlişkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma; "Lacan'ın Aynasında Ben"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kuhn, A., & Westwell, G. (2012). *A dictionary of film studies*. Oxford: Oxford University Press.
- Küpçük, S. (2022). Esengül'ün Trajik Öyküsünü Devralan Buğulu Ses: Bergen. *Neşide Dergisi*. İstanbul: Avcılar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 6(6), 101-103.
- McGowan, T. (2012). *Gerçek Bakış "Lacan Sonrası Sinema Kuramı"*, (Çev. Zeynep Özen Barkot), İstanbul: Say Yayınları.
- McGowan, T. (2015). *Psychoanalytic film theory and the rules of the game*. USA: Bloomsbury Publishing.
- Monako, J. (2001). *Bir Film Nasıl Okunur?* İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Mulvey, L. (1975) 'Visual Pleasure and Narrative Cinema', *Screen* 16(3): 6-18.
- Mulvey, L., (1992). *Citizen Kane*. London: BFI.
- Mulvey, L.(2009). *Visual Pleasure and Narrative Cinema*, in *Film Theory and Criticism: 7th Edition*, ed. Leo Braudy and Marshall Cohen, New York: Oxford University Press.
- Narine, N. (2010). Global trauma and narrative cinema. *Theory, culture & society*, 27(4), 119-145.
- Nelson, K.D. ve Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: a social cultural developmental theory. *Psychological Review*, 111(2), 486-511.
- Özden, Z. (2004). *Film Eleştirisi*, İmge Kitapevi, İstanbul.
- Özden, Z. (2014). *Film Eleştirisi Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Tür Filmi Eleştirisi*. İmge Kitapevi, Ankara.

- Özen, Y. (2018). Travma Sonrası Ortaya Çıkan Psikolojik Bozukluklar Üzerine Bir Değerlendirme. *The Journal of Social Science*, 2(4), 136-159.
- Öztürk E. (2021). Disfonksiyonel aile modellerinden fonksiyonel aile modeline: "Doğal ve rehber ebeveynlik stili". Öztürk E., (Eds). *Aile Psikopatolojisi*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; p. 1-39.
- Öztürk, E. (2009). Dövüş Kulübü: Çifte Kendilikler, Çifte Yaşamlar. *Psike Dergi*, 2, 75-83.
- Popplewell, J. F., & Sheikh, A. A. (1979). The role of the father in child development: A review of the literature. *International Journal of Social Psychiatry*, 25(4), 267-284.
- Sasikumar, A., Nanda, N., & Vijayalakshmi, P. P. (2021). Childhood Trauma: An Analysis Of The Movie Capernaum. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 17687-17691.
- Smith, K. (2019). *Inflicted Viewing: Examining Moral Masochism, Empathy, and the Frustration of Trauma Cinema*. (Doctoral dissertation, Chapman University).
- Terbaş, Ö. (2013). Sine-masal Dil ve Psikanalitik Eleştirisi. "Sinema ve Psikanaliz Filmler ve Bilinçdışı" Derleme Kitap, Derleyen: Özden Terbaş, İstanbul:(2. Baskı) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Wallerstein, J. S. (1983). Children of divorce: Stress and developmental tasks. In N. Garmezy, M. Rutter (Eds.) & Ctr for Advanced Study in the Behavioral Sciences, Inc, *Stress, coping, and development in children* (pp. 265–302). Johns Hopkins University Press.
- Weinmann, A. O. (2017). Sobre a análise fílmica psicanalítica. *Revista Subjetividades*, 17(1),1-11.
- Yılmaz, M. & Candan, F. (2018). Psikanalitik Bir Kavrayış ile "Kelebek Etkisi" Serisi: Dissosiyasyon Dehizlerinde Dolaşan Ana/Vaka Karakterlerin Çekici Öyküsü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (4) , 2407-2431.
- Yılmaz, M., Candan, F. (2019). Psikanalitik Öğeler İle "The Witch (Cadı)"ı Okumak. *Güzel Sanatlarda Güncel Akademik Çalışmalar*. Mehmet Yılmaz (Eds). IVPE.
- Yuliana, E., Sutrisno, B (2019). Post-Traumatic Stress Disorder of the Main Character in "Wild" Movie Directed by Jean-Marc Vallee . *Journal of English Language and literature*, 4(2), 74-81. Doi: 10.37110/jell.v4i02.83
- Yücel, A., Uğur, U. (2018) Resim Ve Sinema Renk İlişkinin Film Afişlerine Yansıması. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 247-259.
- NTV, (15.04.2022). Bergen Kimdir? (Acıların Kadını Bergen'in Hayat Hikayesi). https://www.ntv.com.tr/biyografi/bergen-kimdir-acilarin-kadini-bergenin-hayat-hikayesi,gXRmEyiAEWJymjhs6NV_A , Erişim Tarihi: 15.04.2002